

MULTIMEDIYA VOSITALARI ASOSIDA KASBIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOYIY VA PEDAGOGIK JIHATLARI

Norinov M.U.

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Farg'ona filiali o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: ta'lim, innovatsiya, pedagogik texnologiya, axborot texnologiyalari, multimedia vositalari, masofaviy ta'lim.

Ключевые слова: образование, инновации, педагогические технологии, информационные технологии, мультимедийные средства, дистанционное образование.

Key words: education, innovation, pedagogical technology, information technology, multimedia tools, distance education.

Kirish. Har bir jamiyatning taraqqiyoti millat yoshlarini milliy ruhda tarbiyalash, ularni milliy qadriyatlarga asoslangan ijtimoiy hayot, turmush tarziga qay darajada samarali tayyorlanishiga bog'liq. Shu sababli asrlar davomida har bir millat, xalq o'z milliy qadriyatlari negizida yosh avlod tarbiyasini tashkil etishga oid qarashlarni shakllantirib kelgan. Milliy yondashuv asosida tarbiya jarayonini tashkil etish natijasida yoshlar milliy mentalitet xususiyatlarini o'zida namoyon etuvchi sifatlariga ega bo'lganlar.

Bizgama'lumki hozirda jamiyatimizning barcha moddiy va ma'naviy sohalarida o'zgarishlar ro'y berib, insonlar aniq maqsadlar sari intilmoqda va o'zlari uchun muhim iqtisodiy, ma'naviy shart-sharoitlarni yaratib, barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun xizmat qilmoqdalar. Demokratik jamiyat qurishning dolzarb muammolaridan biri - inson tafakkuri va ma'naviyatini o'zgartirishdir. Yangicha tafakkurning paydo bo'lishi, insonning bugungi taraqqiyotdagi o'rni va rolini anglash jamiyatning demokratik tamoyillarga asoslanib rivojlanishining muhim omiliga aylandi. Har bir davlatning asosiy boyligi - bu inson. Bundan shunday xulosa kelib chiqadiki, davlatning boyligi va qudratini oshirishning asosiy yo'li - yoshlarda intellektual madaniyatni shakllantirishdir.

“Jamiyatimizdagi madaniy, iqtisodiy va ma'naviy sohalaridagi hozirgi rivojlanish jarayonida ta'lim-tarbiya sohasida o'quvchilarning muloqot madaniyatini shakllantirish muammosi, ya'ni maqsadga yo'naltirilgan ta'lim-

tarbiya samaradorligini oshirish borasidagi izlanishlar katta axamiyatga ega bo'lib, bu muammo ko'pchilik tadqiqotchilarning e'tiborini o'ziga jalb etmoqda"[1, 3].

Ta'limning fan va ishlab chiqarish bilan integratsiyasining asosli mexanizmlarini ishlab chiqish, uni amaliyotga joriy etish, o'qishni, mustaqil bilim olishni individuallashtirish, masofaviy ta'lim tizimi texnologiyasi va vositalarini ishlab chiqish va o'zlashtirish, yanto pedagogik hamda axborot texnologiyalari asosida modul tizimidan foydalangan holda talabalar o'qishini jadallashtirish ana shunday dolzarb vazifalar sirasiga kiradi.

Shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda yoshlarni faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatib kelinganligi ma'lum. Bunday usul yoshlarda mustaqil fikrlash, ishlash, ijodiy izlanish, tashabbus ko'rsatish qobiliyatlarini rivojlantirishga katta imkon bermasligi aniq.

Pedagog tomonidan ta'lim jarayonida innovatsion xarakterga ega multimedial vositalarining faol qo'llanilishi talabalarning qobiliyatlari yanada o'sishiga xizmat qiladi. Eng muhimi pedagoglar o'quv mashg'ulotlarining nafaqat axborot berish, balki rivojlantirish xarakteriga ega bo'lishlariga e'tiborni qaratishlari zarur. Shuningdek, muhokama qilinayotgan masala, muammo, o'rganilayotgan mavzu yuzasidan talabalarning mustaqil fikr bildirishlari (noto'g'ri bo'lsa-da, fikr bildirishlari)ga imkon berish, nima bo'lganda ham ularni o'ylashga, fikrlashga undash shaxsga yo'natirilgan ta'limga xos muhim belgilardan biri sanaladi.

Ta'lim tizimida yoki o'quv faoliyatida innovatsiyalarni qo'llashda sarflangan mablag' va kuchdan imkon qadar eng yuqori natijani olish maqsadi ko'zlanadi. Innovatsiyalarning har qanday yangilikdan farqi shundaki, u boshqarish va nazorat qilishga imkon beradigan o'zgaruvchan mexanizmga ega bo'lishi zarur.

"Ta'lim-tarbiya mazmuni, maqsad va vazifalari davrlar o'tishi bilan kengayib borishi natijasida uning shakl va usullari ham takomillashib bormoqda. Hozirda inson faoliyatining asosiy yo'nalishlari shu faoliyatdan ko'zda tutilgan maqsadlarni to'liq amalga oshirish imkoniyatini beruvchi yaxlit tizimga, ya'ni texnologiyalarga aylanib bormoqda. Xuddi shu kabi ta'lim-tarbiya sohasida ham so'ngi yillarda pedagogik texnologiya amal qila boshladi."[2, 4]

Endilikda fan, texnika va innovatsion texnologiyalarning rivojlanishi natijasida o'quv-tarbiya jarayonida interfaol uslublar (innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalari)dan foydalanib, ta'limning samaradorligini ko'tarishga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan-kunga kuchayib bormoqda. Ta'lim tizimida zamonaviy texnologiyalar qo'llanilgan mashg'ulotlar egallanayotgan bilimlarni yoshlar tomonidan o'zlari qidirib topishlari, mustaqil o'rganib, ularni tahlil qilishlari, o'z bilimlarini baholashlari, to'g'ri xulosalar chiqarishga qaratilgan.

Yuqori malakali pedagog kadrlarga bo'lgan talablar ortib borayotgan hozirgi sharoitda barkamol yosh avlodni asrlar davomida shakllanib kelayotgan umuminsoniy va milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash layoqatiga ega bo'lgan, fanning fundamental asoslarini puxta egallagan, zamonaviy pedagogik

va axborot texnologiyalarini yaxshi o'zlashtirib olgan ijodkor pedagog kadrlarni shakllantirish talab etiladi. Bunday vazifalarni bajarish mavjud ta'lim tizimini mukammallashtirishni, uni hozirgi zamon talablariga mos rivojlantirishni, xususan oliy ta'lim paradigmasini zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini o'zlashtirishga, oliy ta'lim muassasalarida mutaxassislikka oid fundamental bilimlarni mustahkam egallashga qodir pedagoglar tayyorlashga yo'naltirish taqozo etadi

Interfaol ta'lim, interfaol uslublar muntazam muloqotga asoslangan uslublar tizimi bo'lib, yoshlarning hamkorlikdagi va faol ishtirokidagi ta'lim va uslublar tizimi hisoblanadi. Boshqacha aytganda, o'qitishning interfaol uslublari - bilish va kommunikativ faoliyatni tashkil etishning maxsus shakli bo'lib, unda ta'lim oluvchilar bilish jarayoniga jalb qilingan bo'ladilar, ular biladigan va o'ylayotgan narsalarni tushunish va fikrlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Hozirgi zamon ta'lim jarayoniga ananaviy tushunchalar qatorida yangi-yangi tushunchalar kirib kelmoqda. Quyida shu tushunchalardan asosiylarining mazmunini tushuntirib berishga harakat qilamiz.

Bugungi kunda taraqqiyot juda tez rivojlanmoqda va juda tez o'zgarimoqda. Deyarli har daqiqada sayyoramizning turli burchaklarida o'zgarishlar, yangilanishlar va kutilmagan voqea-hodisalar sodir bo'lmoqda. Har bir kunimiz kuchli axborot oqimi ostida kechmoqda. Axborot oqimi bizni uyda, ishxona va ta'tilda ta'qib etadi. Inson informatsiya ta'siridan xoli normal faoliyat yurita olmaydi. Hayotni anglash, uni o'rganish informatsiyalarni yig'ish va o'zlashtirish orqali kechadi. Insonning bilimlilik darajasi ham ma'lum davr ichida shaxs tomonidan o'zlashtirilgan informatsiyalarning ko'p yoki ozligi bilan belgilanadi.

“Zamonaviy pedagogik texnologiya boshqa sohalardagi texnologik jarayonlar bilan uzluksiz boyib boradi va an'anaviy o'quv jarayoniga, uning samarasini oshirishga ta'sir ko'rsatishning yangi imkoniyatlarini egallab oladi. O'quv-tarbiyaviy jarayonni texnologiyalashtirish tarixiy voqelik va jarayondir. Axborotlashtirish bu jarayondagi inqilobiy burilish va uning muhim bosqichidir. Oddiy til bilan aytganda, ta'lim tizimida axborot texnologiyasi — bu “o'quvchi yoki talaba — kompyuter” o'rtasidagi muloqotdir.”[2, 5]

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, zamonaviy ta'lim tizimi o'quv jarayonida darslarni o'tkazishda faol va interaktiv shakllardan keng foydalanadi. Darslarni o'tkazishning bunday shakllari multimedia o'quv vositalaridan foydalanish orqali amalga oshirilishi mumkin. Shu munosabat bilan ta'limning barcha sohalarida multimedia texnologiyalarining faol joriy etilishini ko'rish mumkin. Shunday qilib, multimedia yordamida o'quv jarayonini tashkil etish universitetda chet tillarini o'qitish tizimida ham amalga oshirilishi mumkin. Ushbu jarayon pedagogik nazariya va amaliyotda ma'lum o'zgarishlarni o'z ichiga oladi.

Ta'lim samaradorligini oshirish va boshqa bir qator muammolar universitetda chet tillarini o'qitish jarayoniga ta'sir qiladi va multimedia texnologiyalaridan foydalanishning ob'ektiv zarurati va maqsadga muvofiqligini belgilaydi. Biroq,

multimedia atamasining ta'rifi bo'yicha turli olimlarning ko'plab qarashlari mavjud. Bugungi kunda mediamadaniyatni rivojlantirish butun jamiyatning ob'yektiv ehtiyojiga aylanib, oliy ta'lim, jumladan, huquqiy sohada ham jiddiy o'zgarishlarga olib kelmoqda. Oliy ta'lim tizimidagi modernizatsiya zamonaviy oliy ta'limni axborotlashtirish jarayonining yanada jadallashuvi bilan tavsiflanadi, degan qoidadan kelib chiqib, oliy ta'lim muassasalarining o'quv dasturlariga media ta'limni joriy etish zarur. Bunday yondashuv talabning madaniy-ta'lim ehtiyojlarini qondirishga va uning shaxsining professional media-madaniy tarkibiy qismini rivojlantirishga yordam beradi.

Ba'zi olimlarning fikriga ko'ra, multimedia - bu kompyuter tizimidagi matn, tovush, video tasvir, grafik tasvir va animatsiyani (animatsiya) birlashtirishga imkon beradigan zamonaviy kompyuter axborot texnologiyasi). Biroq, multimedia texnologiyasini quyidagicha ko'rib chiqish mumkin bir vaqtning o'zida foydalanishga asoslangan axborot texnologiyalari axborot taqdim etishning turli xil vositalari va, bu multimedia operatsion muhitining imkoniyatlarini amalga oshiradigan axborot tizimi bilan foydalanuvchining interaktiv o'zaro ta'siri sharoitida audiovizual, matnli, grafik ma'lumotlarni to'plash, to'plash, qayta ishlash, saqlash, uzatish, ishlab chiqarish usullari, usullari, usullari va vositalarining to'plamidir.

Multimedia o'quv dasturlaridan foydalangan holda, bilimlar tuzilishi talabalar mustaqil ravishda o'rganish uchun mavzularni tanlashlari mumkin bo'lgan tartibli tarmoq shaklida shakllanadi. Bundan tashqari, dasturlarda ba'zi mavzular fayllarni tashkil etuvchi ko'plab guruhlariga kiritilgan. Talaba giperhavolalar yordamida mavzudan mavzuga o'tishi mumkin.

Multimedia o'quv dasturlari ushbu modelga eng yaqin keladi, ularning ajralmas qismi video-seminardir. Bu gipermatnli sahifalar bilan yanada interaktiv va jozibali dasturlarni yaratishga imkon beradigan dinamik gipermatn texnologiyasi. Ushbu texnologiya talabaga ham, o'qituvchiga ham istalgan vaqtda gipermatnning deyarli har qanday elementini boshqarish imkonini beradi. Bunday dasturlardan foydalanuvchilar uchun bu nafaqat interfaol shovqinlarning tezligini oshirishni, balki internetning ko'plab interaktiv vositalaridan foydalanish imkoniyatini ham anglatadi. Bu, albatta, multimedia texnologiyalarining ta'lim funktsiyalari samaradorligini oshiradi.

Xulosa. Demak, multimedia vositalari asosida o'qitish quyidagi afzalliklar va imkoniyatlarni taqdim etadi:

- berilayotgan materiallarni chuqurroq va mukammalroq o'zlashtirish imkoniyati mavjudligi;
- o'quvchilarda ta'lim olishning yangi sohalari bilan yaqindan aloqa qilish ishtiyoqining yanada ortishi;
- ta'lim olish vaqtining qisqarishi natijasida, vaqtning tejash imkoniyatiga erishish mumkinligi;

- olingan bilimlar xotirada uzoq saqlanib, zarur bo'lganida amaliyotda qo'llash imkoniyatiga erishilishi mumkinligi va bosh-qalar.

Yuqoridagilardan xulosa sifatida ta'kidlash mumkinki, ta'limning barcha bo'g'inlarini shunday tashkil etish kerakki, u ta'lim oluvchilarga chuqur va asosli bilim berish bilan birga keng qamrovli fikrlashga o'rgatsin. Chunki ta'lim jarayonida talabalarda mustaqil bilim olish ehtiyoji shakllanib borishi hozirgi kunning talabidir. Demak multimedia texnologiyalarining asosiy masalasi - ta'lim oluvchilarni bilimlarini rivojlantirish orqali ta'lim maqsadiga erishishni ta'minlashdan iborat.

Adabiyotlar:

1. Tanjaripova Sh. Kollej o'quvchilarida muloqot madaniyatini shakllantirish omillari xususida. Boshlang'ich ta'limda integratsiyaviy – innovatsion yondashuvlar. Respublika konferensiyasi. 2019 yil,165-bet
2. Yuldoshev J.F., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari: Qo'llanma. Toshkent, 2004.
3. Omonov H.T. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent, 2009.
4. O.Xasanboeva. Pedagogika tarixi. Darslik. Toshkent, 2004 y.
5. Norinov, M., & Ergashev, A. (2023). Multimedia texnologiyalaridan samarali foydalanish jihatlari. Talqin Va Tadqiqotlar, 1(28). извлечено от <http://talqin.vatadqiqotlar.uz/index.php/tvt/article/view/1042>

РЕЗЮМЕ

Bugungi kunda hayotimizning turli sohalarida axborot kommunikatsiya va kompyuter texnologiyalarining kirib kelishi va jadal rivojlanish yo'liga o'tishi jamiyatimizga ijobiy ta'sir qilmoqda. Natijada insoniyat axborotlashish sohasida inqilobiy o'zgarishlar davrini boshidan kechirmoqda. Dunyoda umumiy axborotlashgan hamjamiyat shakllanmoqda. Bu o'zgarishlar asosini axborotlashtirish, telekommunikatsiya va kompyuter texnologiyalari konferensiyasi negizida axborotni uzatish va iste'molchiga yetkazib berishning eng zamonaviy va samarali vositalari dunyoga kelayotganini tashkil etadi. Oqibatda XXI asr – axborotlashgan jamiyat asri deb e'tirof etilmoqda. Maqolada multimedia vositalari asosida kasbiy kompetensiyani rivojlantirishning pedagogik jihatlari tadqiq etilgan.

РЕЗЮМЕ

Сегодня внедрение информационно-коммуникационных и компьютерных технологий в различные сферы нашей жизни и переход на путь опережающего развития оказывают положительное влияние на наше общество. В результате человечество переживает период революционных изменений в сфере информации. В мире формируется единое информационное общество. В основе этих изменений лежит появление наиболее современных и эффективных средств передачи и доставки информации потребителю на базе конференции информационных, телекоммуникационных и компьютерных технологий. В результате XXI век признан веком информационного общества. В статье изучаются педагогические аспекты развития профессиональной компетентности на основе мультимедийных средств.

SUMMARY

Today, the introduction of information and communication and computer technologies in various areas of our life and the transition to the path of rapid development have a positive effect on our society. As a result, humanity is experiencing a period of revolutionary changes in the field of information. A common information society is forming in the world. The basis of these changes is the emergence of the most modern and effective means of information transmission and delivery to the consumer on the basis of the conference of information, telecommunications and computer technologies. As a result, the 21st century is recognized as the age of the information society. Pedagogical aspects of professional competence development based on multimedia tools are studied in the article.